

На основі фреймової концепції, очевидно, можливо здійснити формалізацію семантики, передбачивши запис її символами, що відображають семантичну інформацію. Базовими одиницями у цьому випадку можуть бути семантичні елементи (СЕ), що розділяються на три класи: категорійні, енциклопедичні, ідентифікаційні.

Категорійні СЕ відображають родо-видові класи слів природної мови, позначаються „дія”, „зміна стану”, „каузація”, „наявність”, „нумеральність”, „їстота” тощо. Описові СЕ – це фреймоподібні структури, у яких класи передають відповідні категорійні функції, але менш широкі. У символі це виглядає $\underline{XL}$, де $\underline{L}$ – слово природної мови.

Ідентифікаційні СЕ можна розглядати як референційні індекси: $\underline{Ri}$, де i – натуральне число. На основі взаємодії СЕ виникають, як мінімум, такі позиції-режими:

- комунікативний – $\underline{X Ri Y}$, де $\underline{X}$ і $\underline{Y}$ – СЕ (семантичні елементи, між якими склалися відношення $\underline{Ri}$);
- нексус – $\underline{X Ri Y}$, у якому головним є $\underline{X}$;
- юнкція – $\underline{X Ri Y}$, у якій головним є $\underline{Y}$;
- реляція – $\underline{X Ri Y}$, у якій головним є $\underline{Ri}$.

Семантичні формули-символи не передають усю глибину семантики речення, але уже спроба її формалізації засвідчує, що для семантики необхідні саме подібні прийоми відтворення: через моделювання її у машинних системах на основі символів, що передають СЕ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамец П., Грабе В. Трансформация, синтаксическая парадигматика и члены предложения // SLAVIA, 1968. – № 2. – С. 185 – 192.
2. Апресян Ю. Д. К построению языка для описания синтаксических свойств речи // Проблемы структурной лингвистики, 1972. – М.: Наука, 1973. – С. 279 – 325.
3. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. – М.: Наука, 1974. – 368 с.
4. Богданов В. В. Семантико-синтаксическая организация предложения. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1977. – 204 с.
5. Витгенштейн Л. Логико-философский трактат. – М.: Изд-во иностр. лит., 1958. – 133 с.
6. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення. – К.: Наукова думка, 1983. – 219 с.
7. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. – К.: Наукова думка, 1992. – 222 с.
8. Гак В. Г. К проблеме синтаксической семантики: семантическая интерпретация „глубинных” и „поверхностных” структур // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. – М.: Наука, 1969. – С. 77 – 85.
9. Иомдин Л. Л. Симметрические предикаты в русском языке // Проблемы структурной лингвистики, 1979. – М.: Наука, 1981. – С. 89 – 105.
10. Клименко Н. Ф. Автоматизированный анализ мови: проблеми, пошуки // Мовознавство. – 1988. – № 4. – С. 3 – 10.
11. Курилович Е. Очерки по лингвистике. – М.: Изд-во иностр. лит., 1962. – 456 с.
12. Минский М. Фреймы для представления знаний. – М.: Наука, 1979. – 152 с.
13. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике. – М.: Учпедгиз, 1958. – Т. 1. – 536 с.
14. Уинстон П. Искусственный интеллект. – М.: Наука, 1980. – 520 с.
15. Филлмор Ч. Дело о падеже // Новое в зарубежной лингвистике. – 1981. – Вып. 10. – С. 369 – 495.
16. Херрис З. С. Совместная встречаемость и трансформация в языковой структуре // Новое в лингвистике. – Вып. 2. – М.: Изд-во иностр. лит., 1962. – С. 528 – 636.
17. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса. – М.: МГУ, 1972. – 259 с.
18. Хомский Н. Синтаксические структуры // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Наука, 1962. – С. 412 – 527.
19. Храковский В. С. Деривационные отношения в синтаксисе // Инвариантные синтаксические значения и структура предложения. – М.: Наука, 1969. – С. 138 – 147.
20. Чейф У. Значение и структура языка. – М.: Прогресс, 1975. – 482 с.
21. Lockwood D. Introduction to stravicational Linguistics. – N.Y., 1972. – 365 p.

The article continues the number of the author's publications which deal with the problems of the categorical language grammar. The backbone of the categorical semantics of the sentence, the peculiarities of the superficial and of the deep structure of the sentence, the processes of the transformation and of the usage of the frames' theories are analyzed.

Key words: the semantic structure itself, the semantik – syntactical structure, the formal grammatical structure, the communicative structure itself, the predicate-argument theory, the transformation, the deep cases, the modification, the frame's structure.

П. С. Дудик

СТИЛІСТИКА Й КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ

До заголовку цієї статті ввійшли два широкоживані поняття-терміни – *стилістика* й *культура (мовлення)*. Обидві назви лексично, значеннєво синонімічні: той, хто в усній та писемній формах мови висловлюється *стилістично*, висловлюється так, що сказане чи написане ним відповідає тому, що прийнято вкладати в поняття *культура мови*, *культура мовлення*. Кажучи дещо по-іншому, кожен, хто оволодів стилістикою мови, якою теоретично й практично забезпечується стилістика його мовлення, одночасно оволодів і культурою мови (й мовлення). Певна річ, збагнути все те, що наявне в сучасній українській літературній мові, ніхто з мовців не може. Скільки слів у нашій мові? Дехто з лінгвістів вважає, що їх кілька сотень тисяч, а дехто – начебто більше одного мільйона. Наявних у нашій мові слів не злічити. Чіткої межі між нормативно-літературними словами і нелітературними (діалектизмами, багатьма-багатьма жаргонізмами, всіма арготизмами і т.ін.) не встановити. Зрештою, в цьому немає потреби. Бо життя людини швидкоплинне, можливості окремого розуму, навіть геніального, обмежені. Та й немає практичної потреби в таких мовно-пізнавальних діях. У «Великому тлумачному словнику української мови [1]» витлумачується значення 250 тисяч слів; немало з-поміж них – це слова полісемантичні, багатозначні, немало слів різнозначеннєві, омонімічні, становлять окремі лексеми (повнозначні слова), наприклад: А) полісемічні слова: лексема *дід* – батьків чи материн батько; чоловік похилого віку; сторож у садку, на баштані та ін. (застаріле); люди минулих поколінь, предки (тільки в множині): *Щоб згадали тізні внуки, Як жилося їх дідам* (Я. Щоголів); переносне значення, розмовне (те саме, що *тінь*), наприклад: *Сутінки лягли на ярмарковий майдан*.

Підвелись *дід* (Н. Рибак); *Дід Мороз* (казкова істота...); Б) омоніми: *листопад*, *-а* – назва передостаннього в році місяця і *листопад*, *-а* – опадання листя восени.

Нижче вдамося до найзагальнішої порівняльної характеристики лінгвістичних термінів *стилістика мови* (мовлення) і *культура мови* (мовлення).

Безперечно, є всі підстави для того, щоб кваліфікувати *стилістику* як окрему самостійну галузь лінгвістичних знань (поряд із фонетикою, фонологією, орфоєпією, акцентологією, лексикологією (семасіологією, термінологією, ономастикою (ономатологією, етимологією), лексикографією, фразеологією, фразеографією, граматику (морфемією, дериватологією (словотвором), морфологією, синтаксисом) і *стилістикою*. В кожному з названих розділів науки про мову (крім стилістики) вивчаються окремі й своєрідні мовні одиниці, а саме: *фонетика* становить вчення про звуковий склад мови, фізіологічно-акустичні особливості звуків; *фонологія* – галузь знань про фонемі, тобто про основні звуки мови, їхню смислорозрізнавальну і форморозрізнавальну функції; *орфоєпія* – вчення про вимову окремих звуків, найрізноманітніших звукосполучень; *акцентологія* теорія і практика наголошування слів; *семасіологія* – вчення про семантику (лексичне значення слів); *фразеологія* – вчення про стійкі сполучення слів, прислів'я, приказки, «крилаті слова»; *граматика* – вчення про граматичну будову мови, систему морфем, морфологічні й синтаксичні категорії, значення й форми слів, структуру речень. На завершальному етапі пізнання мовних явищ виступає *стилістика*, яка становить лінгвістичне вчення про найбільш умотивоване й доцільне послуговування мовою, її одиницями, про властиві їм *функції* – функції фонем (звуків), морфем, слів, словосполучень і сполучень слів, членів речення, речень, еквівалентів (замінників) речень, абзаців, текстів. Кожна окрема мовна одиниця має своє нормативне або ж діалектне буття, сповнена певних стилістичних можливостей. Стилістика, на наш погляд (який суттєво не збігається з переважаючими оцінними міркуваннями інших дослідників мови), – це також учення про стилі, жанри і форми (усну й писемну) мови, про такі якості мовлення, як його логічність, точність, варіантність, образність, багатство, доречність та ін. Отже, стилістика – це виразно окреслений обсяг лінгвістичних знань про ті функції (функцію), що їх виконують (виконує) кожна з мовних одиниць – від фонемі і до абзаца, тексту.

У зв'язку з тільки що сказаним постає запитання: яким окремішнім об'єктом слугують ті мовні одиниці, котрі вивчаються начебто в такому розділі науки про мову, яким вважається *культура мови* й *культура мовлення*? Таких окремішніх мовних одиниць немає. Якщо мовець ґрунтовно обізнаний із фонетичною, лексичною, фразеологічною, граматичною і стилістичною системами мови, властивими їм функціями – стилістичними функціями, то, як наслідок цього, він опановує тим, що зазвичай поймається *культурою мови* й *культурою мовлення*. Висловимось з цього приводу хоча і вкрай стисло, проте спеціально.

Терміни *мова* й *мовлення* в лінгвістиці почали розмежовувати з часів Вільгельма фон Гумбольдта (1769-1835) і Фердинанда де Сосюра (1857-1913). В розрізненні обох понять-термінів цілком очевидна не тільки теоретична, але й практична потреба. Наприклад, лікують не дефекти (вади, хибності) мови (їх немає в самій мові!), а дефекти у мовленні багатьох носіїв мови. Вчителі, наприклад, формують культуру мовлення учнів. Кажуть і пишуть про логічність, нормативність, емоційність і т.ін. мовлення дикторів радіо, телебачення, артистів, учителів тощо. Тільки мовлення буває логічним, точним або ж алогічним, неточним, зрозумілим чи незрозумілим, образним, доречним, тихим, напівтихим, голосним, дуже голосним, стислим, тривалим. Скільки мовців – стільки ж і індивідуальних, у багато в чому неповторних мовлень.

Зі смертю людини припиняється її мовлення (лише частково воно може зберігатися в записках: у книгах, статтях, листах померлого або на магнітних плівках, у лазерному диску тощо), але зберігається мова, бо вона – явище всенародне. Мовлення – це також і своєрідний психо-фізіологічний процес, явище індивідуальне, особистісне, хоча водночас і в першу чергу соціальне, бо всі, хто належить до певного народу, загалом однаково користуються певною мовою, її одиницями – фонемами, словами з їхнім усталеним і колективно усвідомленим значенням. Усі носії певної окремої мови за майже однаковими нормами й правилами формують зі слів речення найрізноманітніші словосполучення, речення, однотипно наголошують слова та ін. Отже, конче потрібно розрізнити *стилістику мови* і *стилістику мовлення*.

Термінологічним словосполученням *стилістика сучасної української літературної мови* засвідчується високий рівень її виражальних засобів – лексичних, фонетичних, граматичних, а на цій основі також і рівень її стилістичних, функціональних ресурсів, можливостей, відшліфованість, усталеність усіх мовних норм і форм, обов'язковість їх для всіх носіїв української літературної мови; це весь комплекс, система мови в межах усіх її стилів, жанрів, у її усній та писемній формах, відпрацьованість стилістичних функцій кожної мовної одиниці. Дещо інша реалія – *стилістика сучасного українського літературного мовлення*: її теорія і практика визначаються найбільш раціональним, тобто стилістичним, використанням мовних одиниць із тими функціями, які закріпились за ними в системі літературної мови; це найбільш умотивоване в усіх можливих вимірах використання мовцем, усім народом тих мовних одиниць, які сформувалися й усталились в українській літературній мові.

Вдамося й до кількох міркувань про *культуру української мови* та *культуру українського мовлення*. Обидва поняття-терміни можуть чітко і з досить очевидною визначеністю сприйматися лише в порівняльних вимірах. «*Культура мови* – рівень володіння нормами усної і писемної літературної мови, ...а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети і обставин спілкування» [6, 298]. Або: «*Культура мовлення* – володіння нормами усної й писемної мови (правилами вимови, наголосу, словотворення, граматики, стилістики), а також уміння використовувати виражальні засоби мови за різних умов спілкування відповідно до мети і змісту мовлення» [8, 247]. Або: «*Культура мовлення* – володіння нормами усного й писемного літературного мовлення (правилами вимови, наголосу, граматики, словотвору та ін.), а також вміння використати виражальні мовні засоби за різних умов спілкування відповідно до мети і змісту мовлення» [2, 119].

Варто, мабуть, зауважити, що в українському мовознавстві, на відміну від російського, натрапляємо на таке явище: в енциклопедичному українському словнику [8] наявна стаття *культура мови* (рос. язика), а не *культура мовлення*; тим часом у названих російських лінгвістичних енциклопедичних словниках послідовно використовується термін *речь* (укр. *мовлення*), а не *язык* (укр. *мова*); цим засвідчується деяка несучасність української термінології у розглядуваній мовно-мовленнєвій сфері.

Отже, щонайбільш повне й точне розуміння, а на цій основі й розмежування понять-термінів *стилістика мови* і *стилістика мовлення*, *культура мови* й *культура мовлення* ще й дотепер відсутнє, що, мабуть, частково пояснюється також і тим, що слова *мова* й *мовлення* в українській мові однокореневі, а в російській мові – різнокореневі; цим об'єктивно й полегшується розмежування змісту, лексичного значення обох термінів (*язык* і *речь*).

Що й казати: надалі конче потрібне дещо переконливіше розмежування всіх чотирьох близькозначеннєвих найменувань-термінів. Не може залишатися поза якнайповнішою увагою науково-дослідна потреба в тому, щоб чіткіше витлумачувалися поняття-терміни *культура мови*, *культура мовлення*, з одного боку, і *стилістика мови*, *стилістика мовлення*, з другого. Цілком природно, з нашого погляду, що в цій статті лише загострюється, посилюється увага до розглядуваної проблеми; в ній може бути висловлене і якоюсь мірою вмотивоване тільки дещиця з того, що належало б сказати, поняттєво визначити й розмежувати. Це неабияке питання-завдання українців. Ми ж висловимо лише окремі прогнозуючі міркування.

Культура мови. Пойменоване цим сполученням слів набуло статусу окремої навчальної дисципліни в педагогічних університетах України, стало дуже звичним у науково-лінгвістичному середовищі і, навіть, у культурно-побутовому використанні. Наприклад, одну з мовознавчих кафедр Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського називано *кафедрою стилістики і культури мови*. Подібне чи й зовсім те ж саме «усталилась» і в інших педагогічних університетах. Фактично *культура мови* стала окремою навчальною дисципліною, відмінність якої порівняно із *стилістикою мови* тематично не окреслено. Нею в основному, на наш погляд, мало б передбачатися лише вивчення (в межах однієї навчальної дисципліни – *стилістики*) таких мовних і мовленнєвих явищ, як нормативність мовлення, його літературно-значеннєва варіантність, логічна завершеність, комунікативна достатність, простота, стислість і ясність, яскравість, образність, доречність, етичність, естетичність (естетика), евфонічність (милозвучність) та ін. Це, зрештою, майже весь комплекс максимально позитивних ознак мовлення, якими осягається мистецтво як усного висловлювання в межах кожного із стилів мови, так і висловлювання, мовлення писемного. Це об'єктивно і достатньою мірою мало б перекопати дослідників-стилістів у тому, що обидві навчальні дисципліни варто було б об'єднати в одну – *стилістику мови* (стисле найменування, бо одночасно мається на увазі й *стилістика мовлення*) або (з меншою мотивацією) *стилістику* й *культура мови* і вивчати їх на завершальному етапі лінгвістичної підготовки студентів-філологів, тобто впродовж обох семестрів п'ятого курсу, що забезпечило б компактне розуміння й оволодіння студентами такою теорією і практикою сучасного українського літературного мовлення, якої вимагає нинішня соціальна, отже, й мовленнєва ситуація в Україні. Зі тільки що сказаного випливає, що всі чотири терміни-найменування мають право на своє буття й використання, хоча цілком можуть бути об'єднані однією назвою – *стилістика мови* (маючи на увазі те, що йдеться фактично про *стилістику мовлення*).

Вважаємо за доцільне ще дещо повніше висловитися про такі мовні реалії, як *культура мови* і *культура мовлення*.

Терміном *культура мови* мав би позначатися, зрештою, і позначається її (мови) високий рівень розвитку, нормативності, всі її усталені ресурси – фонетико-орфоепічні, лексичні, фразеологічні, граматичні й стилістичні, а термін *культура мовлення* – належало б трактувати як найменування найбільш раціонального, вмотивованого послуговування всіма мовними одиницями, тобто тим, із чого витворилася культура мови. Всі чотири терміни – *стилістика мови*, *стилістика мовлення*, *культура мови*, *культура мовлення* – синонімічні. Такими є також і окреслені ними явища мови, бо культура мови й культура мовлення – це високий рівень надбань стилістики мови й стилістики мовлення, користування мовою. Вдосконалення техніки мовлення, як правило, позитивно позначається на його змістовності, слугує засобом інтелектуального збагачення кожного з мовців, неабиякого зростання його розумово-мовленнєвої сутності. Будь-який прогрес в індивідуальному мовленні неодмінно пов'язаний з прогресом у літературному мовленні всього народу, передовсім інтелігенції. Потрібно знати не тільки те, *що саме* сказати, але і те, *як* сказати, щоб репрезентувати себе серед носіїв мови якнайкраще. У мисленні й мовленні взаємодіють такі два визначальні чинники, як зміст і форма, спосіб вираження висловлюваного. Це досягається поступово, здобувається життєвим досвідом, особистісними знаннями, загальною і професійною ерудицією мовця; розумовість і мовленнєвість – явища, процеси, які діалектично взаємозумовлені і як осягаються поступово, певними тривкими зусиллями мовців.

Культура мовлення людини – одне з її найбільших надбань. Чим доречніше кожен з мовців послуговується мовою, висловлюється, тим швидше й легше вона встановлює контакти з іншими. Це, крім іншого, вберігає її від самотності, яка несумісна зі щастям. Безперечно, що навіть впродовж тривалого часу людина мовленнєво може не контактувати з іншими. Все ж розумово-мовленнєве усамітнення – це здебільшого вимушена, а не бажана реалія. Конкретний мовний матеріал з фонетики, лексики, фразеології, граматики є основою формування мовленнєвої культури інтелігентної особи. Висловлюватись нормативно може й особа, яка не навчалася в школі і, навіть, не вміє писати, але з дитинства обдарована чуттям мови, мовленнєвим хистом, здібностями. Проте її мовлення тематично й функціонально обмежене переважно рамками одного стилю мови – розмовно-побутового. Висловитися в параметрах іншого стилю (наукового, офіційно-ділового, публіцистичного (навіть і художнього) така особа не може через відсутність у неї спеціальних знань.

Вдамося до такого висновкового міркування: розмежування, водночас і об'єднання в одній науковій галузі знань і навчальній дисципліні *стилістики мови (мовлення)* і *культури мови (мовлення)* уявляється доцільним, бо, крім іншого, те,

що прийнято називати *культурою мови (мовлення)*, не має окремого мовного матеріалу, послуговується теорією і практикою всіх інших розділів науки про мову (фонетики, лексикології, фразеології, граматики і стилістики). Спілкуючись, людина змінюється, відмовляється від певних звичок у власній поведінці, передусім у мовленнєвій, бо по-різному сказане навіть те ж саме слово неоднаково впливає на співрозмовників, неоднозначно налаштовує їх. Вихована людина прагне сформулювати в собі не будь-які, а тільки соціально й етично позитивні мовленнєві навички, бо лише ними формується позитивність у спілкуванні однієї особи з іншою (іншими).

ЛІТЕРАТУРА

1. Дудик П.С. Стилістика української мови. Навч. видання «Академія». – К.: 2005. – 368 с.
2. Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия. – 1999. – 686 с.
3. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Сидоренко О.М. Стилістика української мови. – К.: Вища школа. – 2003. – 428 с.
4. Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка. – М.: Высшая школа. – 1963. – 356 с.
5. Русский язык. Энциклопедия. – М.: Вид-во «Советская энциклопедия». – 1979. – 432 с.
6. Про культуру мови. К.: Наукова думка. – 1964. – 280 с.
7. Словник української мови. В 11-томах. – К.: Наукова думка. – 1970-1980.
8. Українська мова. Енциклопедія. – Вид. третє, зі змінами і доповненнями. – К.: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана. – 2007. – 854 с.

Н. І. Бойко

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ПОКАЗНИКИ ЕКСПРЕСИВНОСТІ СЛОВА

Розмежовано формальні ознаки та неформальні показники експресивності лексичних одиниць, з'ясовано механізми формування експресивної семантики лексичних одиниць. Установлено залежність семантики експресивного слова від контексту.

Проблема репрезентації лексичної експресивності знайшла відображення в працях як вітчизняних (І.Є.Грицотенко, С.Я.Єрмоленко, В.С.Калашник, М.П.Кочерган, А.К.Мойсієнко, Н.М.Сологуб, Л.О.Ставицька, В.А.Чабаненко та ін.), так і зарубіжних (Є.М.Верещакін, В.Г.Костомаров, М.Г.Комлев, В.М.Телія, Н.О.Лук'янова, В.І.Шаховський та ін.) учених.

Питання лексичної експресивності безпосередньо пов'язані зі співвідношенням плану змісту і плану форми (позначуваного і позначального), оскільки почуттєві інтенції, емотивні плани спроможні передавати як слова-знаки, так і слова-значення. Відношення позначуваного і позначального пов'язані з номінацією, яка ґрунтується на взаємозв'язках між лексичною одиницею (знаком, позначальним) і реальним денотатом (позначуваним). У зв'язку із цим видається досить суттєвим з'ясування характеру відношень між позначальним і позначуваним конкретних експресивних лексичних одиниць, зважаючи на те, що більшість експресивів мають свою внутрішню (семантичну) специфіку, яка певним чином повинна виявлятися також у відповідних формальних показниках.

Між позначуваним і позначальним виявлені відношення двох видів: 1) експресивної відповідності (узгодження) і 2) експресивної невідповідності (суперечності, протиріччя, неузгодження) [3, с.83]. За умови узгодження експресивному змістові лексичної одиниці (позначуваному) відповідає експресивна форма (знак, позначальне). Звуковий склад має одну чи кілька рис (ознак, показників), на основі яких конкретну лексичну одиницю або її лексико-семантичний варіант кваліфіковано та сприйнято мовцем як експресивний факт не лише за своїм змістом, а й за формою, тобто експресивність певним чином має виявлятися матеріально та мотивуватися. Як зазначалося, таке мотивування експресивної семантики лексичних одиниць буває кількох типів: 1) фонетична мотивація – *буркотати, варнякати, стююкати, мимрити* та ін.; 2) морфологічна (афіксальна) – *звісточка, хмаринька, травиченька, коханячко, чепурушечка, рівнесенький, спатоньки, торбега, дівчисько* та ін.; 3) власне лексична – *сірість, писанина, підліпайло, ішачити* та ін.; 4) семантична: *дзита* – перен. дуже швидка в рухах, вертлява людина; *еквілібрист* – перен., ірон. надзвичайно кмітлива, хитра, спритна людина; *перекотиполе* – перен. той, хто постійно переходить, переїздить із місця на місце або не має визначеного в житті місця; *півень* – перен. задержувата й запальна людина; *дундук* – 2 перен. тупа, неповоротка людина; *жовторотий (жовтодзьобий)* – перен. молодий, без життєвого досвіду; 5) роль мотиватора часто виконує яскрава внутрішня форма – *низькопоклонник, горлохват, зірвіголова, тонкослізка, славолюб, гріховодник* та ін. Четвертий тип мотивації експресивного значення осмислюється через теорію семантичної структури слова: “Вияв взаємної мотивованості різних понять починається в середині семантичної структури окремої лексичної одиниці як носія багатьох семем” [7, с.65].

Названі показники-мотиватори лексичної експресивності характеризують її передусім як категорію мовну (статичну), проте в мовленнєво-функціональному (динамічному) статусі, у конкретних комунікативних актах (умовах) ця категорія, крім типових, узвичаєних засобів, залучає всі можливі механізми, які забезпечують експресивізацію системно нейтральних лексем і дозволяють кваліфікувати їх як конотативно марковані. Розмежування системних (мовних) і контекстуальних (мовленнєвих) експресивів передбачає й поділ засобів вираження двох різновидів експресивності. За допомогою: 1) маркерів експресивності, або формальних показників експресивних значень і 2) неформальних показників експресивності.

До значущих неформальних показників експресивності лексичних одиниць належать лексико-семантичні маркери експресивності слова. Серед лексико-семантичних ознак експресивності виділяємо похідну основу та передусім її найважливішу частину – корінь. Похідні основи підлягають структурному членуванню та встановленню їхніх семантичних мотиваторів. Функцію семантичного мотиватора О.О.Потебня розкривав через внутрішню форму слова: “у низці однокореневих слів, які послідовно впливають одне з іншого, кожне попереднє можна назвати внутрішньою